

zaterdag 12 september 2020
(10.00-17.00 uur)

Open Monumentendag Leeuwarden

Het is dit jaar 400 jaar geleden, dat onze 'Friese' stadhouder Willem Lodewijk overleed. Naast exposities in het HCL en het Prinsessehof en bijeenkomsten in het kader van het Willem Lodewijkjaar, staat 'Us Heit' in Leeuwarden ook tijdens de Open Monumentendag centraal. Op zaterdag 12 september zijn vijf gebouwen te bezichtigen die in het leven van de stadhouder een rol speelden.

Een bijzonder karakter heeft de Open Monumentendag dit jaar vanwege de maatregelen die er gelden om de verspreiding van COVID-19 tegen te gaan. Om die reden zijn er op deze Monumentendag alleen grote

en openbare gebouwen opengesteld. Onze vrijwillig(st)ers letten er goed op dat niet te veel bezoekers de opengestelde gebouwen gelijktijdig binnengaan. In de opengestelde gebouwen geldt een vaste looproute. Wij vragen de bezoekers dringend daarbij de onderlinge afstand van 1,5 meter aan te houden.

Ik wens u veel plezier op deze Open Monumentendag.

Gerard Hendriksma,
voorzitter werkgroep Open Monumentendag
Leeuwarden.

Willem Lodewijk van Nassau, ‘Us Heit’

Willem Lodewijk, graaf van Nassau-Dillenburg kreeg, in de negentiende eeuw, de ere-bijnaam ‘Us Heit’, nadat uit geschiedkundig onderzoek was gebleken hoe kundig en belangrijk hij was geweest als bestuurder en militair strateeg, voor Nederland, voor Friesland, Groningen en Drenthe en voor Leeuwarden. Iemand om te respecteren, dat was stadhouder Willem Lodewijk van Nassau.

Tachtigjarige Oorlog

Vier eeuwen geleden was het oorlogstijd. De Tachtigjarige Oorlog van de Nederlandse Provinciën tegen Spanje was in 1568 begonnen. Zeven zelfstandige en eigenzinnige gewesten en het landschap Drenthe vormden in die strijd geleidelijk de Republiek der Verenigde Nederlanden. We vinden nog volop sporen uit die tijd in het huidige Leeuwarden, zoals in het Stadhouderslijk Hof, de Kanselarij en talrijke andere oude panden in de binnenstad. We wandelen door straten die er ook toen al waren, zoals de Grote Kerkstraat en de Eewal. Het huidige stadhuis stond er nog niet, wel de Auckamastins. De scheve en kromme, maar wel hoge Oldehove was net (on)af. Een grootse rooms-katholieke kathedraal zou er nooit komen.

In 1580 werd de protestantse godsdienst dominant. Voor het katholieke Leeuwarden en de katholieke Spaanse

koning Filips II was er geen plaats, geen geld, geen kerk meer. Alleen de indrukwekkende Kanselarij aan de Turfmarkt bleef er gloednieuw imponeren als laatste machtsvertoon van de Spaanse koning.

Willem Lodewijk werd in Friesland benoemd tot overste van de ruitserij en trad op als plaatsvervanger voor Willem van Oranje, hoofdpersoon in de strijd tegen Spanje.

Willem Lodewijk en Maurits

Zo was het hier in de tijd van Willem Lodewijk, de Duits sprekende graaf van Nassau-Dillenburg. Hij werd in 1560 geboren in Siegen en kreeg op het stamslot in Dillenburg een lutherse, protestantse, opvoeding. Zeven jaar later werd op datzelfde slot Maurits geboren, de zoon van Willem van Oranje. Oom en neef, die later een hecht team zouden vormen.

Stadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe

Willem Lodewijk schreef in 1581 aan zijn vader graaf Jan (de Oude) van Nassau: “Ik ben geroepen tot ‘een christelijk werk’”

Hij doelde op de bevrijding van het noorden van de Spaanse overheersing. Willem Lodewijk werd in Friesland benoemd tot overste van de ruitserij en trad op als plaatsvervanger voor Willem van Oranje, hoofdpersoon in de strijd

tegen Spanje. Toen die in 1584 in Delft werd vermoord, benoemden de Staten van Friesland Willem Lodewijk als hun eerste dienaar. Want dat was de stadhouder: geen zelfstandig heerser maar iemand van hoge adel in dienst van het gewest. Willem Lodewijk was als stadhouder de vorstelijke vertegenwoordiger naar andere vorsten en kapitein-generaal van de Friese militaire regimenten. Ze hadden vertrouwen in deze Nassau, 24 jaar nog maar. Ook Groningen en Drenthe benoemden hem later tot stadhouder. Willem Lodewijk zou dat vertrouwen niet beschamen. Hij verwierf dankzij zijn persoonlijkheid en kunde groot gezag en groeide uit tot overtuigd behartiger van de Friese belangen. Willem Lodewijk is in de geschiedschrijving vaak onderschat als mede-vormgever van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, als strateeg, mentor en vriend voor zijn neef Maurits in militaire en politieke zaken.

Hof

Een stadhouder van grafelijke afkomst had een hof nodig. Na eerst tijdelijk op de Botniastins in Franeker te hebben gewoond, verhuisde hij voor een korte periode naar de stins van Viglius van Aytta aan de toen nog voorname Weaze in Leeuwarden. Daarna bewoonde hij het Camminghahuys (deel van het huidige Prinsessehof). In 1587 betrok hij enkele patriciërswohnungen aan de Eewal (nu Hofplein) die nog steeds min of meer het grondpatroon van het Stadhouderlijk Hof vormen.

Kortstondig huwelijk

Willem Lodewijk huwde in 1587 met de dochter van zijn oom Willem van Oranje, Anna van Nassau. Neef en nicht die trouwen? Het mocht van de gereformeerde predikanten en het was ware liefde. Anna werd ernstig ziek

tijdens haar zwangerschap en stierf al in 1588. Zij werd bijgezet in de Grote kerk, waar vanaf toen de Nassau-stadhouders hun grafruimte kregen. Willem Lodewijk is nooit hertrouwd: “Die alte Affektion war zu gross”, gaf hij als antwoord op vragen naar het waarom.

Standbeeld

Voor het hof staat het standbeeld van Willem Lodewijk. Koningin Wilhelmina bewonderde hem zeer, nam het initiatief tot een standbeeld en onthulde het in 1906 (zie foto rechts). Willem Lodewijk is uitgebeeld als een rijzige oudere man in volle wapenrusting, recht van lijf en leden. Een echte gezaghebbende ‘Us Heit’.

Kogel van 6 pond

De werkelijkheid was anders: Willem Lodewijk was niet groot en had een gebochelde, gedrongen gestalte. Misschien was dit een indirect gevolg van een strijdwond: in 1592 werd hij bij het beleg van Coevorden aan zijn linkerbeen getroffen door een kogel van 6 pond. Sindsdien liep hij mank en moest hij zich met een wandelstok ondersteunen. Hij ging daarom meestal te paard door de straten van Leeuwarden.

Us Heit

Dat 'Us Heit' was en is een terechte benaming. Hij vormde een gezaghebbend en diplomatiek rustpunt in het bestuurlijk 'wilde' Friesland, stond landelijk altijd op de bres voor de Friese belangen en stichtte de universiteiten van Franeker (1585) en Groningen (1614). In het algemeen vond hij oprichting van scholen belangrijk. Willem Lodewijk veranderde ook de

stad. De verdedigingswallen en bastions van Leeuwarden werden volgens zijn adviezen aangelegd. De stadhouder kreeg zijn eigen paardenrenbaan, ter hoogte van de ingang van de Prinsentuin, naast waar zich nu het Historisch Centrum Leeuwarden bevindt. Hij hield vanaf zijn jeugd van de 'recht welgewasene Vriessche hengsten'.

'Tuchtig in syn levent'

Aan het vrij kleine Leeuwarder hof van Willem Lodewijk was zuinigheid troef. Op verspillig

werd nauwlettend toegezien. De stadhouder was gesteld op orde.

Hofmeester en vertrouweling Frederik van Vervou omschreef Willem Lodewijk als: "... godvrezend, ging graag ter kerke [*Grote kerk*], 'tuchtig in syn levent', goed van verstand, een gezond oordeel, goed voor de armen, sober in drinkgewoonten, liefhebber van geleerde en vrome lieden, niet gierig, matig, 'haestich over sijne dienaren t' welck hem terstondt beroude', traag in het straffen, vergevingsgezind ...".

Op 31 mei 1620, terwijl Willem Lodewijk in het stadhouderlijk hof een brief schreef aan Maurits van Oranje-Nassau, kwam het einde. Hij werd getroffen door een beroerte. Willem Lodewijk, graaf van Nassau-Dillenburg en stadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe, werd bijgezet bij 'zijn' Anna in de Grote kerk. Met een grandeur die hij tijdens zijn leven in Friesland niet had meegemaakt.

1. Stadhuis (centraal informatiepunt Open Monumentendag)

Het Raadhuisplein, met panden uit de periode 1700-1900, wordt gedomineerd door het stadhuis. Het is gebouwd op de plek waar ooit de Auckamastins stond. Hier zetelde het stadsbestuur vanaf 1618. Dat was mooi dichtbij stadhouder Willem Lodewijk van Nassau en zijn toen bescheiden hof aan de overkant. Een kleine eeuw later was de behoefte aan betere huisvesting zó groot dat besloten werd tot afbraak van de stins en bouw van een nieuw stadhuis dat de gewichtigheid van de stad kon weerspiegelen. De kosten van de nieuwbouw: 50.000 gulden. We schrijven 1715.

Uit afbeeldingen door de jaren heen blijkt dat de gevel in de loop van de eeuwen weinig is

veranderd. Wel zijn de originele ramen met kleine roeden en de zandstenen bordestrap verdwenen. In de koepel werd in 1914 het carillon ondergebracht dat in 1687 was gemaakt voor de (in 1884 afgebroken) Nieuwe Toren aan het Klokplein. Beiaardier Vincent Hensen bespeelt het elke vrijdag van 12-13 uur.

Hal

De hal van het stadhuis is authentiek, zoals het pleisterwerk van het plafond van de hand van twee Italiaanse ambachtslieden uit 1724. In de hoek staat nog de stoel die diende als zetel voor de stadhouder. Links in de hal zijn wethouderskamers, met fraaie schoorsteenmantels en schilderstukken. Bij de grote

restauratie van 2005 zijn veel oorspronkelijke stijlelementen in het stadhuis hersteld.

Oranjezaal

Beklim vanuit de hal de imposante, massieve eikenhouten trap die halverwege naar de voormalige raadzaal, nu Oranjezaal, leidt. Het is ook de plek waar bruidsparen elkaar het ja-woord kunnen geven. Deze ontvangstzaal, in 1760 toegevoegd aan het stadhuis, verkeert in vrijwel oorspronkelijke staat. Voor 1795 hingen hier portretten van de stadhouders. Nu hangen er portretten van koningen en koninginnen sinds 1815. Verder bezit de zaal een fraai stucplafond met een kroonluchter van Venetiaans kristal, eiken betimmeringen in rococostijl en allegorische schilderijen boven de deuren. Het belangrijkste portret hangt boven de marmeren schouw: Maria Louise van Hessen Kassel, Marijke-Muoi of -Meu, op oudere leeftijd.

Burgemeesterskamer

Aan het blanke ruim (wit vertrek) grenst de kamer van de burgemeester, nog helemaal authentiek, afgezien van het meubilair. Wat direct opvalt, zijn de gobelins uit 1718 die de wanden bedekken. Vier werelddelen zijn erop afgebeeld; Australië ontbreekt. Het plafond is beschilderd met een allegorische voorstelling.

Nieuwe Zaal

Er tegenover ligt de Nieuwe Zaal. Stadsarchitect Thomas Romein maakte in 1845 van oorspronkelijk twee vertrekken één. Geschilderd-marmeren wanden, een klassiek plafond en een marmeren schouw, met daarboven een portret van koningin Beatrix, geven dit vertrek de toen modieuze, klassieke empire sfeer.

Vertrekkamer

Achter de burgemeesterskamer is de Vertrekkamer. 'Vertrek' betekent hier: zich terugtrekken voor beraad. De schildering uit 1787 is een bijbelse voorstelling van Mozes tijdens de exodus en de 70 oudsten van het Joodse volk, hier bedoeld als allegorie op het besturen van de stad. In de schouw is in 1899 een Jugendstiltegeltableau met een - kaarsrechte!? - Oldehove aangebracht.

Middeleeuwse gewelven

Via de vroegere wapenzolder zijn er een trap en lift naar het oudste deel van het stadhuis, de keldergewelven. Dit zijn de enige restanten van de midden-16e-eeuwse Auckamastins.

Ooit gebruikt als stadsgevangenis, getuige een tralieraampje. Daar was toen een diepe put, het 'Hûnegat of hondegat', bedoeld voor dronken en

lastige mannen die tot inkeer moesten komen. Ook zijn bij de uitgang nog oude gevangenis-cellen.

2. Stadhoudelijk Hof

De eerste die dit stadhoudershof tot een echt hof maakte, was Willem Lodewijk. De Friese staten kochten voor hem in 1587 een aanzienlijk huis dat Boudewijn van Loo in 1565 had neergezet. Het naastliggende Dekemahuis kwam erbij en dat complex werd 'het logement van Syn Genaede'.

Het huidige uiterlijk van het gebouw dateert uit de 19e eeuw. Op een informatiebord links van het voorplein staat een afbeelding van het stadhoudelijk hof uit vroegere eeuwen. In 1881 kozen architect H.R. Stoett en zijn opdrachtgever voor het huidige aanzien. Het hof werd in die tijd weinig gebruikt. Alleen als leden van de koninklijke familie in Leeuwarden moesten overnachten, was het hof hun tijdelijke verblijfplaats. In de Franse tijd (1795-1813) was het nu eens in gebruik als

onderdak voor Franse legerofficieren, dan weer als hospitaal, kledingmagazijn, Latijnse school, gevangenis in de kelders en wat niet al.

Koninklijk paleis

Koning Willem I zag het historisch belang van het hof. Hij stamde zelf rechtstreeks af van de 'Friese' stadhouders die hier hadden gewoond. Hij kocht het hof in 1814 en daarmee werd het koninklijk paleis. De commissarissen van de koningen en later van koninginnen mochten er wonen; tot 1971 deden ze dat ook. Toen kocht de gemeente Leeuwarden het hof rechtstreeks van koningin Juliana, voor 285.000 gulden, inclusief achterstallig onderhoud, dat wel. De koningin drong aan op het behoud van oude elementen zoals de Nassauzaal en de gemeente ging daar in mee. Tot 1993 hadden de wethouders hun werkkamers in het Hof.

St. Augustinusga. Toen de Fransen weg waren, zijn de schilderijen teruggeplaatst.

Rechtstreekse voorouders koninklijk huis

Het Rijksmuseum bezit kopieën van deze portretten van de vorsten van Nassau-Dietz. Het zijn de rechtstreekse voorouders van koning Willem Alexander. De zoon van Johan Willem Friso en Marijke-Meu werd in 1747 stadhouder Willem IV van alle Nederlandse provinciën en verhuisde toen naar Den Haag.

Gele en Blauwe Zaal

Het oorspronkelijke interieur is er niet meer. Wel zijn er fraaie kamers en zalen, zoals de Gele Zaal met geel damast aan de wanden en antieke spiegels. Bij veel Leeuwarders is de ruimte ook bekend als gemeentelijke trouwzaal. In de Blauwe Zaal

had de ambtenaar van de burgerlijke stand een riante 'omkleedkamer'. Het trappenhuis van hofarchitect Daniël Marot

met zijn gemarmerde houten trap dateert uit 1709. Het kreeg in 1956 in de koepel een door Pol Dom geschilderd wapen van de provincie Friesland.

De gemeente Leeuwarden kocht het hof in 1971 rechtstreeks van koningin Juliana, voor 285.000 gulden, inclusief achterstallig onderhoud.

Het hof is nu hotel. De prachtige Nassauzaal wordt, net als voorheen, gebruikt voor diners en ontvangsten. De zetel uit 1724 waarop de stadhouder bij audiënties troonde, staat nu in de hal van het stadhuis.

De gang rechts naast de gemarmerde houten trap komt uit bij een poortje uit 1565. Dat poortje heeft ook Willem

Lodewijk gekend. De voogden van het achter het hof gelegen St. Anthonygasthuis (1426) hadden het recht er altijd met hun paard en wagen vol met hooi doorheen te mogen rijden van en naar de platbodems in de gracht.

Nassauzaal

De Nassauzaal ademt nog een stadhouderlijke sfeer. Zo ongeveer zag deze audiëntiezaal er uit in de tijd van Johan Willem Friso, die in 1711 verdrong bij het oversteken van het Hollands Diep. Aan de wanden 18e eeuwse portretten van de Friese stadhouders en ook van Maria Louise van Hessen Kassel (Marijke-Meu). Hun namen staan eronder. Willem Lodewijk staat op het middelste portret van de raamwand aan het Hofplein. Net voordat Napoleon kwam, werden de schilderijen uit de lijsten gehaald en verborgen in een boerderij in

3. Kanselarij

Vanwege de bijzondere gevel is de Kanselarij vermoedelijk - op de Oldehove na - het meest gefotografeerde monument in Leeuwarden. De bouw startte in 1566 op aanwijzing van de katholieke Spaanse koning Filips II en duurde tot 1571. In dat jaar nam het Hof van Friesland, het hoogste bestuurlijke en juridische overheidsorgaan, het pand in gebruik, terwijl het nog niet af was. Aan de linkerkant is de vleugel afgebouwd maar aan de rechterkant onvolledig. Het gebouw had symmetrisch moeten worden om (meer) gezag uit te stralen. Voor de Kanselarij staat het beeld van Viglius van Aytta (1507-1577), gemaakt door Hans Jouta.

Viglius, uit Swichum, was als topambtenaar aan het Brusselse hof de machtigste Fries ooit. Zijn positie gebruikte hij om de bouw van de Kanselarij te stimuleren.

Geldgebrek

Vanwege geldgebrek werd de Kanselarij niet voltooid. De bouw viel namelijk samen met het begin van de opstand tegen de Spaanse koning, die de vorst schatten kostte. In 1585, na de moord op Willem van Oranje, werd Willem Lodewijk tot stadhouder benoemd. In die functie zal hij vrijwel zeker bezoeken hebben gebracht aan de Kanselarij.

De werkvertrekken van de raadsheren, griffiers, klerken, deurwaarders en boden waren te vinden aan de rechterkant van wat nu de receptie is, zowel op de begane grond als op de verdiepingen. De grote hoorzaal, waar voorheen de rechtszittingen werden gehouden, wordt tegenwoordig voor bijeenkomsten en plechtigheden gebruikt.

In de hoek tussen voor- en achtervleugel staat het trappenhuis. Bijzonder zijn de gedraaide spil van de trap en de complexe gewelfconstructie. Vanwege de breedte van de trap werd er beweerd dat die wel door een ruiter te paard beklommen kon worden... Constructief heeft het gebouw gotische trekken, ouderwets voor die tijd. Beeldhouwwerk aan de buitenkant was modern, renaissancistisch. Let op de eikenhouten balkensystemen, zware muren en de forse kap. Het bekijken waard is

Bijzonder zijn de gedraaide spil van de trap en de complexe gewelfconstructie.

ook de bestuurskamer met de behangselschilderingen uit een woonhuis in Leeuwarden.

Franse tijd

In 1811, toen Napoleon de Nederlandse gewesten had ingelijfd bij zijn Franse keizerrijk, werd het Hof van Friesland opgeheven. Het gebouw

deed daarna dienst als militair hospitaal en kazerne en van 1824 tot 1891 als huis van bewaring. Uit die tijd stamt de Leeuwarder uitdrukking

‘Hy het inne kanselarij sitten’ – voor iemand die hechtenis heeft ondergaan. Daarna bood het gebouw plaats aan de Bumabibliotheek, Provinciale Bibliotheek, Rijksarchief, Fries Museum en op zolder het Verzetsmuseum. Sinds 2015 is de Kanselarij de plek waar studenten, ondernemers, overheid en burgers elkaar treffen bij workshops, exposities en lezingen.

4. Grote of Jacobijnerkerk

Slechts zeven maanden was Willem Lodewijk van Nassau met Anna van Oranje getrouwd, toen zij in juni 1588 na een ernstige ziekte overleed. In diepe rouw besloot hij dat Anna zou worden bijgezet in een praalgraf in de Grote kerk. Ook latere 'Friese' stadhouders werden hier bijgezet.

Kloosterkerk

De Grote kerk was oorspronkelijk (bouw vanaf 1275) een kloosterkerk van de Dominicanen, ook wel Jacobijnen genoemd. Het klooster werd gesticht met steun van de Cammingha's. De overhangende eeuwenoude kloostermuur aan de buitenkant en ook de kloostergang binnen met refter (eetzaal) en andere ruimten rond de tuin geven nog steeds een goede indruk van dat klooster. In de kerk zijn fresco-fragmenten uit de kloostertijd teruggevonden.

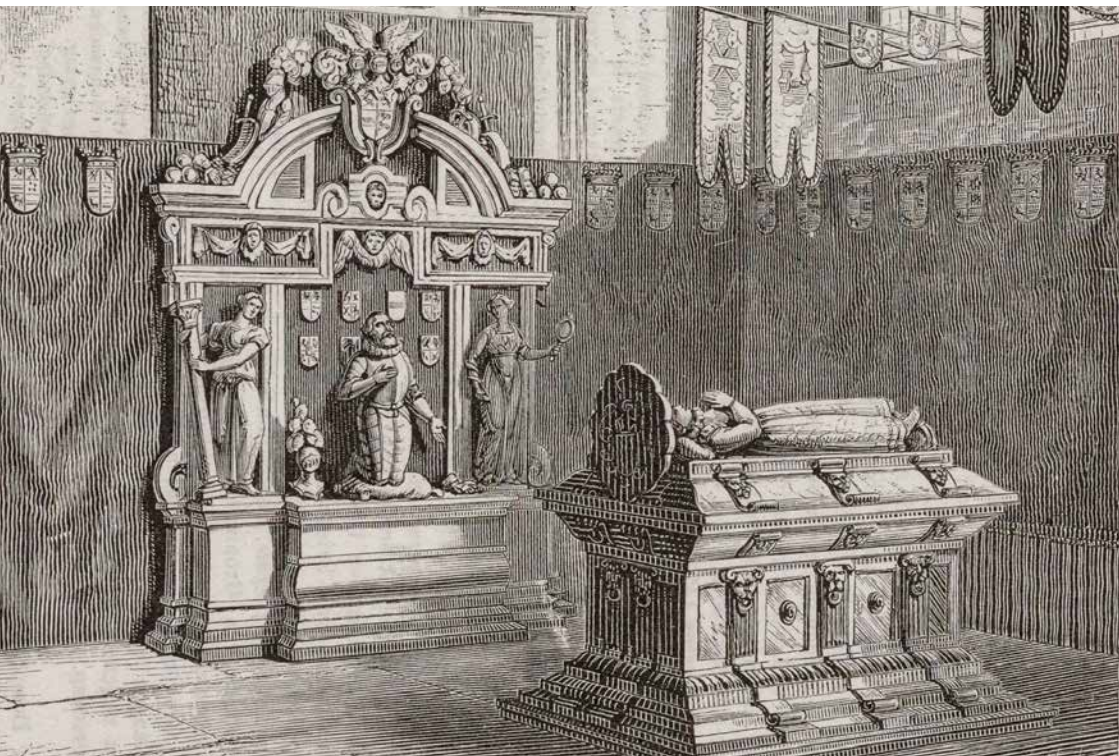
Protestantse hoofdkerk

In 1580 werd de kerk de hoofdkerk van de protestanten. Bisschop, priesters, pastoors, nonnen en monniken moesten uit hun kerken en kloosters. Dat was het gevolg van de Tachtigjarige Oorlog. Die woedde al 12 jaar tegen Spanje en alles wat katholiek was.

Stadhouder ging graag ter kerke

Willem Lodewijk, zelf protestants opgevoed in Dillenburg, ging graag ter kerke, weten we van tijdgenoten. Na de dienst bleven Willem Lodewijk en andere belangrijke personen vaak even napraten. Over de preek maar zeker ook over allerlei andere (politieke) zaken die mensen bezighielden.

Het prachtige Müllerorgel (bij binnenkomst rechts) kwam er pas later, in 1727. Het zeer fraaie orgel met de mooie klank past maar

net onder het gebogen plafond, een houten tongewelf, eigenlijk een omgekeerd schip.

Stadhoudersgestoelte

Als belangrijkste vorstelijke dienaren kregen latere stadhouders van de Friese Staten een eigen gaanderij met gestoelte tegenover de preekstoel. Willem Lodewijk moest het in zijn dagen doen met een misschien wat aangepaste bank op de begane grond met de rug tegen de zuidelijke koormuur. De koninklijke familie zit tegenwoordig bij bezoeken aan de Grote kerk ook op de begane grond, op zetels tegenover de preekstoel.

Stadhouderlijke grafruimte

In 1620 overleed stadhouder Willem Lodewijk, graaf van Nassau-Dillenburg. Zijn rouwstoet was van een grandeur die je alleen bij vorsten zag. Een getekende weergave daarvan met de namen van alle belangrijke aanwezigen is te zien aan de wand voor de grafruimte. Willem Lodewijk kreeg een prachtig marmeren grafmonument in het koor van de kerk. Tijdens de grote restauratie van de kerk in de jaren 1970 is daarvan een schildering op de wand gemaakt. De zeer gelovige stadhouder is in knielende houding afgebeeld, ongebruikelijk voor grafmonumenten in Nederland.

In 1795 werden beide monumenten vernield door Frans- en Napoleongezinde patriotten, die niets van de toen Oranje-Nassaus moesten hebben. Ook de grafkelder werd niet gespaard. Van Anna's graftombe zijn alleen twee zwarte ornamenten op hoofd- en voeteneinde over.

Tegen de muur van het Koor zijn de familiewapens van alle bijgezette Friese stadhouders en hun echtgenotes geplaatst. De laatste bijzetting was die van Marijke-Meu in 1765.

Een verslag daarvan stond uitgebreid in de Leeuwarder Courant, die al sinds 1752 verscheen. Koningin Juliana kreeg in 2005 aan de zuidmuur een plaquette te harer nagedachtenis. Prachtige gebrandschilderde ramen uit de twintigste eeuw verbeelden belangrijke momenten uit het leven van Nassaus zoals Willem Lodewijk, Johan Willem Friso (verdronken in het Hollands Diep in 1711) en Marijke-Meu. In 1648 kwam er een einde aan de Tachtigjarige Oorlog. Een grote gedenksteen achter in het koor herinnert aan die Vrede van Münster.

Oranjepoortje

De Nassaus kregen pas in 1663 een eigen toegang: het Oranjepoortje. Wel moest de stadhouder onder het wapen van Leeuwarden door: het stadsbestuur was in Leeuwarden de baas, niet de stadhouder. Boven het stadswa-
pen pronkt een koperen boompje met oranje appeltjes, een oud Oranje-symbool. Alleen vandaag mogen ook wij, gewone mensen, gebruik maken van het Oranjepoortje, maar dan als uitgang.

5. Prinsessehof

Keramiekliefhebbers weten al jaren hun weg te vinden naar Keramiekmuseum Prinsessehof in de Grote Kerkstraat. Deze Open Monumentendag biedt gelegenheid om stil te staan bij de lange historie van dit gebouwencomplex. In de loop van de jaren zijn namelijk naastgelegen panden aangekocht en met elkaar verbonden.

Al in de 16e eeuw was de Grote Kerkstraat in trek als woonplaats voor de adel en stadsbestuurders.

Omstreeks 1542 werd op nummer 13 het Camminghahuis opgetrokken, genoemd naar de opdrachtgever en bewoner. Het was een stins met een toren en uivormige spits. Uit die alleroudste periode zijn alleen de in L-vorm geplaatste vleugels met traptoren en de oude kelder met gewelfconstructie nog herkenbaar. Wie 'sporen' van stadhouder Willem Lodewijk zoekt, kan ze dan ook alleen op deze plekken vinden. De stadhouder woonde hier korte tijd tot zijn verhuizing naar het Hofplein.

Stadspaleis

In 1731 kocht Maria Louise van Hessen Kassel de stins, samen met het gebouw op nummer 11. Zij was de weduwe van stadhouder Johan Willem Friso en in Leeuwarden bekend als 'Marijke Muoi/Meu'. Nadat zij ook het buurpand op nummer 9 wist aan te kopen, gaf zij hofarchitect Anthony Coulon opdracht om van de drie huizen één stadspaleis te maken. Coulon gebruikte daarbij de Franse paleizen met een voorhof (*cour*) als voorbeeld, een naar achteren geschoven hoofdgebouw en twee vleugels aan een voorplein dat door een hek van de straat wordt gescheiden. Van de oude indeling rest alleen het eet- en muziekvertrek

als getuige van de hofcultuur. In deze stijlkamer geven de afwerking, met deuren, betimmeringen, schouw, het goudleer-behang en de inrichting met portretten, meubilair en talrijke porseleinen voorwerpen uit eigen collectie een goede indruk van die tijd.

Escher

Na het overlijden van de prinses in 1765 werden de verschillende panden weer apart bewoond. De bekendste bewoner was ongetwijfeld de grafisch kunstenaar Maurits Cornelis Escher, die hier in 1898 het levenslicht zag. Een muurplaquette herinnert daaraan. Sinds kort is in de keldergewelven een driedimensionale wandschildering te zien in 'Escher stijl' van de hand van kunstenaar Leon Keer.

Grafisch kunstenaar Maurits
Cornelis Escher zag hier in
1898 het levenslicht.

De gemeente Leeuwarden kocht in 1916 het middelste huis aan om er de keramiekcollectie van notaris/verzamelaar Nanne Ottema in onder te brengen. Dit 'Indisch Museum' vormt de basis voor het huidige Keramiekmuseum Prinsessehof. In de loop van de jaren werden ook de buurpanden weer aangekocht en volgde een grote restauratie van de stins, inclusief de in 1830 afgebroken toren met uivormige spits. Hiermee kreeg het complex de omvang en uitstraling terug uit de periode waarin Maria Louise het bewoonde.

6. Historisch Centrum Leeuwarden

Bezoek de War-room ('commandocentrum') van Willem Lodewijk van Nassau, met prachtige miniatuuropstelling van tinnen soldaatjes en bijzondere historische voorwerpen en

documenten uit de tijd van Us Heit. Houd hier, vanwege het beperkte aantal gasten dat tegelijkertijd is toegestaan, rekening met een wachttijd.

Colofon:

Organisatie Open Monumentendag
Leeuwarden: Werkgroep OMD Leeuwarden,
Historisch Centrum Leeuwarden, Monumenten-
zorg gemeente Leeuwarden, Leeuwarder
Historische Vereniging Aed Levwerd.

De Open Monumentendag Leeuwarden 2020 is
financieel mogelijk gemaakt door:

- Zedelfonds gemeente Leeuwarden
- Gemeente Leeuwarden

Veel dank gaat uit naar de eigenaren en gebrui-
kers van de opengestelde panden en naar de
vrijwilligers. Dankzij hun inzet, deskundigheid
en gastvrijheid kan de Open Monumentendag
plaatsvinden.

Redactie en teksten: werkgroep Open
Monumentendag Leeuwarden

Omslagfoto: Fotobureau Het Hoge Noorden
Foto Nassauzaal (1981): Dick van der Heijde Jr.

Illustraties: Beeldbank Historisch Centrum
Leeuwarden

Ontwerp: Richard Bos

Druk: Dekker Creatieve Media & Druk